

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Demokrati och delaktighet i förskolan.
- en intervjustudie bland pedagoger.

Marie Karlsson

LAU 390

Handledare: Anita Franke

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: HT10-2611-207

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Demokrati och delaktighet i förskolan.
- en intervjustudie bland pedagoger.

Författare: Marie Karlsson

Termin och år: Ht 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Anita Franke

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: HT10-2611-207

Nyckelord: Demokrati, delaktighet, barnsyn, utveckling och lärande.

Uppdraget är tydligt enligt styrdokumentet för förskolan. Det står i skollagen (skolverket, 2000), läroplanen (utbildningsdepartementet, 1998) och FN:s barnkonvention (FN:s generalförsamling) att pedagoger skall forma den dagliga verksamheten i demokratisk anda i ljuset av delaktighet. Men hur erfar pedagoger detta? Min erfarenhet av 25 år i yrket och erfarenhet av verksamhets förlagd utbildning på lärarutbildningen visar att det kan se olika ut. Litteratur och forskning visar att barn präglas i stor grad av hur de blir bemötta av vuxenvärlden. Jag gör här en kvalitativ studie där jag intervjuar 10 pedagoger, detta för att få syn på hur de ser och tolkar styrdokument och konkret förankrar det i barns vardag. Pedagoger i min studie berättar hur ett förändrat sett att se på barns delaktighet och lärande kan ge ny mening för arbetets innebörd. När barn blir lyssnade på, får delta aktivt i planering, dokumentation och reflektion, då blir arbetet meningsfullt och barnen utvecklar kompetenser som gör dem till lyssnande, hänsynsfulla och demokratiska människor. Jag möter även pedagoger som inte ser vikten av barns delaktighet i verksamheten. Hur kan detta fortgå när läroplanen tydligt säger att det är så vi ska arbeta? Man kan ana att gamla mönster och värderingar styr till viss del och att även arbetsbördan på förskolan har betydelse i hur uppdraget tolkas och förankras. När styrdokumentet är tydliga i hur uppdraget ser ut och verkligheten ser annorlunda ut, då ser jag det som angeläget att lyfta frågan, skapa mötesplatser där dessa frågor ses som angelägna och viktiga.

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	1
1.1 Syfte	2
1.2 Begrepp.....	2
2. Teoretiska utgångspunkter	2
2.1 Styrdokument	2
2.2 Teorier om lärande och olika perspektiv på lärande i förskolan.....	4
2.3 Värdegrundsarbete i förskolan	7
2.4 Barns lärande och utveckling	9
2.4.1 Föräldrars medverkan	10
2.5 Sammanfattning av teoretiska utgångspunkter.....	11
3. Metod	12
3.1 Forskningsansats	12
3.2 Intervjun	12
3.3 Urval.....	12
3.4 Studiens genomförande	13
3.5 Analys	14
3.6 Trovärdighet.....	14
4. Resultat av den kvalitativa studien	14
4.1 Föräldrasamverkan.....	15
4.2 Barnens delaktighet i den pedagogiska verksamheten.....	18
4.3 Demokrati i arbetslaget.....	21
5. Diskussion.....	22
5.1 Metoddiskussion	23
5.2 Resultatdiskussion	23
5.3 Mitt uppdrag som pedagog	24
5.4 Fortsatt forskning	25
6. Referenslista	26

Bilaga

1. Bakgrund

Enligt läroplanen för förskolan, Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet, 1998), ska förskolan medverka till, att barnen i sin dagliga verksamhet tillägnar sig de demokratiska värderingar som vårt samhälle vilar på. Varje barn ska utveckla sin förmåga att uttrycka sina åsikter och tankar (Utbildningsdepartementet, 1998). Min erfarenhet, både från mina 25 år av arbetet inom barnomsorg och skola och erfarenheten av mina upplevelser av arbetet på förskolor och skolor under min verksamhetsförlagda utbildning under lärarutbildningen säger att de flesta pedagoger säger sig arbeta efter dessa värderingar men att det kan se olika ut. Jag ser att det finns många tolkningar och uttryck av vad demokrati står för och hur detta ska utformas i våra barns vardag. Barns inflytande och delaktighet är något som pedagoger vill arbeta med men de anger brist på tid som orsak till att det finns svårigheter att utveckla sociala relationer och att arbeta med värdegrundsfrågor (Skolverket, 2000).

För att de yngre barnen ska få möjlighet att tränas till vuxna människor som kan och tar hänsyn i ett demokratiskt samhälle, behöver de pedagoger som kan och vågar ge barnen inflytande. Ansvarstagande är oerhört viktigt men till viss del eftersatt i dagens samhälle (Arnér, 2006). Jag anser att ett ökat ansvarstagande är viktigt att sätta fokus på. Detta blir tydligt i litteratur i ämnet som jag kommer att beskriva och göra referenser till senare i arbetet. Ansvar för miljön, det egna lärandet, medmänniskor, arbetsuppgifter med mera.

Att ta till sig de demokratiska värderingarna och att försvara dem när de utmanas är inte det samma som att på ett abstrakt plan rent teoretiskt lära sig om demokrati (Skolverket, 2000).

Det blir tydligt anser jag, i relation till min erfarenhet och forskning som jag har tagit del av och kommer att beskriva närmare i teorienomgången, att demokrati med fokus på delaktighet är något som de flesta pedagoger tycker är viktigt och säger sig arbeta med. Men hur det blir förankrat i verksamheten kan se olika ut, beroende på faktorer som jag nämnt innan, bl.a. brist på tid, kunskap och olika sätt att se på barns förmåga till delaktighet. Forskning visar att när arbetet med värdegrundsfrågor som demokrati och delaktighet blir viktigt i barnens vardag blir arbetet meningsfullare för både pedagoger och barn (Åberg, Lenz Taguchi 2005). Hon erfar att då utvecklas även lärandet på ett meningsfullt sätt. Detta är också vad jag har dragit för slutsatser efter flera års arbete med barn och unga.

Det står i Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet, 1998) om vikten av att det demokratiska arbetet genomsyrar allt arbete på förskolan, föräldrasamverkan, förhållningssättet i arbetslaget och den dagliga verksamheten med barnen. I läroplanen beskrivs också hur viktiga vuxna är som förebilder för barnen, att vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse för demokratiska värderingar.

I forskning på detta område framkommer behovet av att utveckla kompetensen hos de pedagoger som arbetar i förskolan när det gäller värdegrundsfrågor och demokratiskt förhållningssätt. Även om flertalet känner till begreppen kan det vara svårt att använda sig av ett demokratiskt förhållningssätt i sin verksamhet. På vilket sätt kan en samverkande process där föräldrar och all personal på förskolan tillsammans samverkar påverka demokratiarbetet? I skollagen står att detta blir tydligare med en ökad föräldrasamverkan och en av faktorerna som skapar en utvecklande och trygg lärmiljö för våra barn (Skolverket, 2000).

1.1 Syfte

Syftet med min undersökning är att studera hur pedagoger i förskolan erfar barns, föräldrars och kollegors delaktighet och medinflytande i verksamheten i ett demokratiskt perspektiv.

Jag vill även koppla detta till hur barn lär för att kunna dra slutsatser om hur dessa erfar den demokratiska processen kan ha för konsekvenser för barns vardag och lärande.

Frågeställning

Hur erfar pedagoger att de arbetar med och förhåller sig till barns, föräldrars och kollegors delaktighet och medinflytande i förskolans verksamhet?

1.2 Begrepp

Demokratibegreppet - ordet kommer från demokrati från grekiskan och betyder folkmakt eller folkstyre. Det råder skilda meningar om vad demokrati kan innebära i praktiken då demokratin befinner sig i ständig förändring. Ordet demokrati används för att beskriva handlingar inom olika områden i samhället. Man pratar om ekonomisk demokrati, beslutdemokrati och demokrati som livsform. Ett samhälle som präglas av demokrati som livsform kännetecknas av värden som jämlikhet och frihet, förståelse, solidaritet, tolerans, tillit och ömsesidig respekt (Nationalencyklopedin 3, 2010).

Perspektiv- **perspektiv**, återgivningen på en yta av synbilden av ett föremål sett från en bestämd punkt, blickpunkten. (Nationalencyklopedin 3, 2010). Jag anser att ha ett demokratiskt perspektiv är att förhålla sig till sin omvärld med en syn på att alla har lika värde och behandla dessa som så.

2. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel behandlar jag först vad som står i styrdokumentet om ämnet. Detta följs av hur demokrati, förhållningssätt och värdegrundsarbete kan tolkas och praktiseras i förskolan. Jag beskriver även några av teorierna kring barns lärande och utveckling, för att sedan avsluta med litteratur som visar hur barn lär och deras behov för att utvecklas till demokratiska medmänniskor.

2.1 Styrdokument

Skollagen säger att varje kommun ska erbjuda omsorg för alla barn. Denna ska bedrivas av personal som har utbildning eller sådan erfarenhet att de kan se barnens behov av omsorg och god pedagogisk verksamhet. Lagen säger också att gruppens storlek och sammansättning ska vara lämplig. Lokalerna ska vara ändamålsenliga och passa för avsett verksamhet. När barn av olika anledning som psykiska, fysiska eller andra skäl behöver extra stöd ska detta erbjudas enligt lagen om förskoleverksamheten (Skolverket, 2000).

Skollagen är här tydlig med att barngrupperna ska vara av den storleken att det arbetssätt som beskrivs i våra styrdokument är möjligt att utföras. Det är också av vikt att det finns resurser som sätts in när barn har behov av större omsorg, detta för att den ordinarie verksamheten ska kunna fortgå.

Vardagen i verksamheten ska belysa allas lika värde. Verksamheten ska också klart ta avstånd från det som strider mot dessa värden. Det ses som viktigt att verksamheten inte utformas lika för alla. Det ska tas hänsyn till barn med speciella behov (Utbildningsdepartementet, 1998).

Pedagogerna på förskolan har som uppdrag att arbeta i en demokratisk anda, att utveckla kompetenser hos barnen som gör dem till demokratiska med människor. Ett av de arbetssätt som beskrivs som viktiga i detta arbete är att utveckla dialogen med barnen.

”Skolor och förskolor har ett uppdrag att utveckla demokratisk kompetens hos barn och unga, vilket innefattar att verka i demokratiska former, utveckla demokratiska samhällsmedborgare och ge barn och unga kunskap om demokratins innehåll och form” (Skolverket, 2000 s, 7).

Dialogen beskrivs som en av de viktigaste delarna av arbetet med demokratifrågor. Vikten av att skapa mötesplatser för reflekterande samtal. Här ska allas röster göras hörda och visas respekt för. Här är även av vikt att göra det tydligt att demokrati både består av rättigheter och skyldigheter. Det handlar om att visa hänsyn och att sätta gränser. Kunskapssynen baseras på individens lärande som äger rum i en social kontext, denna äger rum i samspel med andra (Skolverket, 2000). I de styrdokument som sätter ramarna för arbetet på förskolan beskrivs vikten av att lyssna på barnet. När vi lyssnar på barnet och gör barnet delaktig i sin vardag, utvecklas de sociala relationerna och klimatet på förskolan blir sådant att kränkande behandling som mobbning kan minska och i bästa fall utebli.

”Det handlar om sociala relationer och socialt klimat i och utanför undervisningssituationen, hur dialogen fungerar mellan personal, ledning, huvudmän, barn och föräldrar samt om barns och ungas delaktighet” (Skolverket, 2000 s, 15).

När pedagogiken styrs av en tydlig ledning som ser värdegrundsfrågor som viktiga och när barn och pedagoger känner sig trygga och delaktiga, då blir det tydligt att mobbning och kränkande behandling kan minska (Skolverket, 2000). I arbetet med demokrati och värdegrundsfrågor på förskolan ska barnen utveckla en förståelse för dessa frågor. Både i ett individuellt perspektiv men också i ett perspektiv av samhällets demokratiska värderingar. Ett av målen är att barnet ska få en förståelse för dessa frågor och att också förstå att det omfattar dem själva, att göra frågorna till sitt eget.

”Förskolan skall aktivt och målmedvetet påverka och stimulera barnen att utveckla förståelse för vårt samhälles gemensamma demokratiska värderingar och efter hand omfatta dem” (Utbildningsdepartementet, 1998 s, 29).

För att få barnen att känna delaktighet är det viktigt att de känner att de får vara med att fatta de beslut som omfattar deras vardag. I detta arbete ska barnen även tränas till att se och ta ansvar för konsekvenser som kan uppstå av regler och beslut som fattas. Lpfö 98 menar att alla som arbetar i förskolan SKALL medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan. Det ses som viktigt att barnen lär sig att reda ut konflikter och missförstånd. Vikten av att utveckla samspel och samhörighet är några av de verktyg som används till att fostra ansvarsfulla medmänniskor. Det är av högsta vikt att barnen känner sig delaktiga i verksamheten och i beslut som fattas (Utbildningsdepartementet, 1998).

I arbetet med dessa frågor om demokrati och delaktighet är det viktigt att prata med barnen om respekt. Respekt både för den egna människan, om rättigheten att se ut och tänka hur man vill. Men också respekten för miljön som vi tillsammans lever i. Den vardagliga närmiljön och även till viss del den globala miljön runt omkring oss.

”Förskolan vilar på demokratins grund. Därför skall dess verksamhet utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom förskolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö”(Utbildningsdepartementet, 1998, s 25).

I demokratiarbetet på förskolan ska pedagoger ge barnen konkreta upplevelser av vad demokrati står för och hur detta påverkar vardagen på förskolan. Pedagogerna har i uppdrag att visa dessa värderingar inte bara gentemot barnen utan även mot föräldrar och övrig personal. Läroplanen är tydlig med uppdraget som pedagogerna har. Verksamheten SKA bedrivas i demokratiska former. Barnen tar till sig detta främst genom konkreta upplevelser. De grundläggande värdena kräver att värderingar är tydliga i verksamheten (Utbildningsdepartementet 1998).

I dessa konkreta upplevelser som pedagogerna ska ge barnet är det viktigt att inte bara lyfta och förstärka de rättigheter som finns i en demokrati, utan också belysa de skyldigheter som detta medför. Det är t.ex. en rättighet att få säga sin åsikt men detta är också förenat med en skyldighet att visa respekt för någon annans åsikt. Arbetslaget ska förbereda barnen på att ta ansvar och känna delaktighet för de skyldigheter och rättigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle (Utbildningsdepartementet, 1998).

1990 bekräftade Sverige FN:s barnkonvention. Denna konvention ger barn medborgerliga, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Att ta hänsyn till att alla barn har samma rättigheter, att barnets bästa alltid ska komma i första hand vid alla beslut, att alla barn har rätt till liv och utveckling och att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad (FN:s generalförsamling). Detta är det som Sveriges riksdag har skrivit under och i förlängningen av detta i demokratiska Sverige, vi alla.

Konventionen består av 54 artiklar. Alla artiklarna beskriver vad barn har för rättigheter. Artiklarna 2, 3, 6 och 12 innehåller viktiga regler att ta hänsyn till i arbetet med barn. T.ex. så säger artikel 2 att alla barn har lika värde oavsett kön, hudfärg, religion, ev. funktionshinder, ekonomi mm. Artikel 12 tar upp att alla barn har rätt att säga vad den vill och att vuxna har en skyldighet att lyssna. De övriga artiklarna beskriver barns rättigheter

2.2 Teorier om lärande och olika perspektiv på lärande i förskolan.

Teorierna kring hur barn lär har förändrats över tid. Den lärande individen har i vissa paradigmen setts som objekt för att senare ses som subjekt. Individen som objekt och subjekt i denna mening har även setts i olika perspektiv, som utan relation till omvärlden till i ständig relation och beroende av interaktion av andra.

”Från att tidigare ha sett individens kunskapsutveckling som inläring i relation till individens utveckling har man i forskning alltmer kommit att se lärande i relation till de sammanhang och de situationer som individen befinner sig i” (Carlgren, 1999, s 12). Att lärandet är situerat och en process som sker i ett socialt sammanhang är en teori som har utvecklats under senare tid. Lärandet har sedan tidigare en tendens att ses utifrån ett kognitivt fenomen men har under senare tid utvecklats till att ses som en social och sinnlig process (Carlgren, 1999). Att individen inte lär av drivkraft av sitt eget lärande utan att lärandet måste förstärkas av ett yttre stimuli, är ett sätt att se på lärandet som den behavioristiska synen på lärandet ger uttryck för.

Detta sätt att se på förhållningssätt till barn bygger på idén att yttre stimuli och förstärkning kan påverka individens beteende. Genom positiv eller negativ förstärkning lär individen (Johansson, 2003).

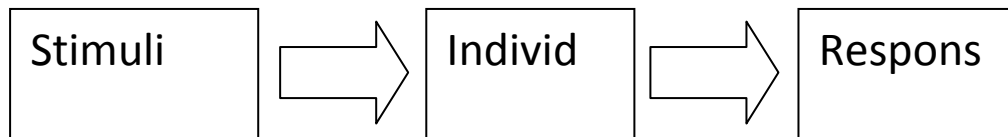
Imsen (2000) beskriver den behavioristiska synen på lärande som att den präglas av en syn på människan som passiv och påverkbar. För att styra inläring används belöning och straff som drivkraft. Den yttre motivationen beskrivs som viktig och inte själva inlärningsprocessen. Pedagogers uppgift i denna syn på lärande är att förse individen med kunskap, överföra detta

till barnet och sedan belöna de som lyckas. Detta lärande är mest ett passivt mottagande för barnet och kan ses som ”korvstoppling” av förmedlad kunskap.

Pavlov (1849-1936) är central i detta sätt att se på lärande. Han är känd för sina experiment med hundar. Här beskriver han hur stimuli kan få dessa att utföra vissa handlingar. Skinner (1904-1990) beskriver även han hur stimuli kan få individen att utföra vissa handlingar. Han undviker begreppet belöning i sin beskrivning, utan använder det mer empiriska begreppet förstärkning. Han är tydlig med att straff har en mycket begränsad verkan i samband med inläring (Imsen, 2000).

Enligt Skinner styrs vårt beteende endast av påverkan utifrån. Denna påverkan som enligt detta sätt att se på lärande, inte anpassas i så stor grad till individens förutsättningar och drivkrafter. Individen förväntas att bara lära in, för att sedan belönas. Imsen (2000) skriver om hur bestraffningar kan leda till rädslor och knappast skapa positiva bilder av lärandet. Hon beskriver också hur vissa barn reagerar med aggression i stället för rädsla och vilka konsekvenser detta kan leda till.

I det behavioristiska lärandet är den som lär ut subjekt och den som tar emot kunskap objekt. Kunskap beskrivs som något som kommer utifrån (Imsen, 2000).

Den behavioristiska påverkansmodellen. (Imsen, 2000).

När lärandet ska ses ur ett konstruktivistiskt perspektiv är det beskrivet som en aktiv process som utformas av den lärande. Här beskrivs individen som subjektet, samspelet sker till största del av ting (Imsen, 2000). Till skillnad från synen på att individen är ett objekt som bara tar in kunskap, är konstruktivismen ett sätt att se på lärande där individen beskrivs som subjekt.

En framstående företrädare för konstruktivismen är den schweiziske forskaren Piaget (1896-1980). Lärandet beskrivs av honom som något som sker i individen, konstruktionen. Det sociala samspelet med andra individer är marginellt. Här beskrivs det som viktigt att som pedagog bedriva lärandet på den nivån som individen har uppnått mognad för att kunna ta emot kunskap (Imsen, 2000). Denna kognitiva konstruktivism som Piaget står för beskriver lärandet i termer som assimilation och ackommodation.

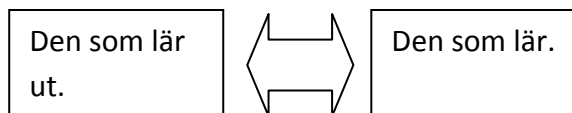
Assimilation är en del av processen när vi ställs inför nya situationer eller fenomen och försöker att tolka dessa med hjälp av tidigare erfarenheter och kunskaper. I ackommodationsprocessen omformas vår kunskap till den nya situationen. Denna process pågår med växelverkan mellan barnet och omgivningen hela tiden (Imsen, 2000). Detta synsätt utgår från att den lärande är välbekant med barnets mognad. Lärandet fokuserar på att kunskapen presenteras för barnet först när rätt mognad har uppnåtts.

I detta sista synsätt som jag ska beskriva ses även här individen som ett subjekt i lärandet. Skillnaden är den att den som lär ut också beskrivs som subjekt och lärandet sker i samspel.

Lev Vygotskij (1896- 1934) var en av de stora forskarna om hur socialt samspel bidrar till barns lärande och utveckling. För att varje individ skulle nå en högre nivå i sin utveckling förespråkade han ett aktivt samspel. När det handlar om att gå vidare i sitt lärande spelar samspel, både mellan barn och vuxna en stor roll (Bråten, 2007). Enligt Vygotskijs teorier om

den så kallade proximala utvecklingszonen, utvecklas barnen genom ett samarbete. Enligt Bråten menade Vygotskij att först efter att ha samarbetat med andra, kan barnen på egen hand utföra en handling.

I det sociokulturella lärandet är ett samspel mellan den som lär och den som lär ut det centrala (Imsen, 2000).

Om barnen själva får vara med att utforma aktiviteter som känns meningsfulla, stimulerar detta till att ta till sig kunskap. Det gäller för pedagogen att vara uppmärksam på barns behov av detta. Enligt Vygotskijs teorier gör detta att barnen stimuleras till att nå högre i sin utveckling (Bråten, 2007).

När Imsen (2000) beskriver detta lärande används ordet ”scaffolding” (stödande undervisning) som lärande i den proximala utvecklingszonen. Den som lär ut ska vara ett stöd och symboliskt bygga den ställning runt den lärande som är förenligt med de stöd denna behöver i förhållande till kompetensnivå. Vikten av att stödja lagom och i dialog är centralt och viktigt. Detta lärande är svårt att förutsäga och kräver ett stort mått av flexibilitet och att barnet tränar på sina metakognitiva färdigheter. Lärandet förutsätter ett ömsesidigt ansvar i lärandet och barnet tränas på att ta ansvar för sitt eget lärande.

Imsen (2000) skriver om metakognition. Ordet kommer av meta; bakom och kognition; tänkande, intellektuella processer. Här beskrivs vikten av att reflektera över sin egen läroprocess.

”Att vara medveten om sina egna tankeprocesser kallas metakognition” (Imsen, 2000, s 273).

Pramling Samuelsson & Sheridan beskriver hur metakognitiva aspekter på lärandet har uppmärksamats allt mer. Denna förmåga som barn, om de möts av en tillåtande miljö, träna på redan som riktigt små. När barn tillsammans med vuxna funderar och reflekterar över olika ting tränas denna förmåga. Detta förutsätter att pedagogen har ett intresse och kunskap om hur barn uppfattar sin omvärld.

Ett sätt att aktivt öka barns erfarenhetsvärld är att göra barnet medveten om sig självt och olika fenomen i dess omvärld, utvecklingspedagogik (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006). I detta sätt att arbeta är det viktigt att utgå från mångfalden av idéer hos barnen och låta dem tala och reflektera om dessa. Det centrala är barnens frågor, att utveckla dessa och utmana barnet att vilja veta mer och söka ny kunskap (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006). Denna process gör att vi kan göra tydligt för oss själva hur vi lär oss bäst (Imsen, 2000).

Att lyfta fram barns inflytande och delaktighet som betydelsefullt i arbetet med barn är något mycket viktigt anser Pramling Samuelsson och Sheridan (1999). De menar att barn känner delaktighet när de möts av respekt och när deras intressen tas på allvar. När andra barn och vuxna lyssnar. Pramling Samuelsson och Sheridan talar också om *att ta barns perspektiv* alternativt *att ta ett barnperspektiv*. De anser att om pedagogen tar ett *barnperspektiv* är det den vuxnes tankar om barnet som är det centrala. Den vuxne tolkar barnets behov utifrån sina egna. Om pedagogen i stället tar *ett barns perspektiv* utgår denna ifrån barnets sätt att tänka och tolka. I detta arbetssätt låter pedagogen barnet vara delaktig i planering och dokumentation och får då syn på hur barnet lär och tänker. Detta är en av förutsättningarna för pedagogen att lära barn delaktighet och kritiskt tänkande.

2.3 Värdegrundsarbete i förskolan

Forskning visar att det är av betydelse för hur vi tänker om vårt arbete på förskolan och hur vi möter barnen. Det är pedagogens ansvar att göra barnen delaktiga i arbetet på förskolan.

”Vi pedagoger har ansvar för att ge barnen möjlighet att vara delaktiga och kunna påverka sin egen vardag och jag tror inte att det finns några genvägar”(Åberg, Lenz Taguchi, 2005 s, 10).

Ann Åberg, förskollärare i Stockholmsregionen har bedrivit ett utvecklingsarbete på den förskolan där hon är verksam. Utvecklingsarbetets syfte var att utveckla den pedagogiska praktiken på en förskola. Tillsammans med forskaren Hillevi Lenz Taguchi har de skrivit boken *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete* De beskriver hur flera års arbete i förskolan bara blev till en lång upprepning. En upprepning av rutiner och metoder. När arbetet med barnen till slut kändes som leda, då var det dags att tänka om. En process startade med att tänka om och söka det viktiga i arbetet tillsammans med barnen. Det beskrivs hur en handledningsutbildning blev starten på detta arbete. Denna utbildning hade fokus på tre frågor;

- *Vad tänker jag om förskolans roll?*
- *Hur ser jag på pedagogens roll?*
- *Vilken syn har jag på barn?* (Åberg & Lenz Taguchi, 2005 s, 11)

Här beskrivs vikten av att ha dessa frågor ständigt närvarande i diskussioner i arbetslaget. Dessa hjälper oss att ständigt reflektera över vårt uppdrag och hålla diskussionen levande. Detta för att hur jag möter barnen är kopplat till mitt sätt att tänka kring frågor som rör barnen. ”Att tänka etiskt, som jag ser det, innebär att jag gör mig medveten om mitt eget handlande och reflekterar över vilka normer och värderingar det är som styr och påverkar mig”. (Åberg & Lenz Taguchi, 2005 s, 12)

Ett av arbetssätten som boken beskriver är att pedagogerna startar ett nätverk. De skapar en idébank, en gemensam mötesplats. Syftet med denna är att utveckla verksamheten med hjälp av dokumentation. Pedagogerna skapar arenor för att utveckla samspel och reflektion. Men hur hade barnen det? Pedagogerna upptäckte att deras möjlighet till detta var mycket begränsad.

”Organisation är också pedagogik! Det är mitt ansvar som pedagog att organisera vardagen på ett sätt som gör det möjligt för barnen att reflektera över sina erfarenheter tillsammans”. (Åberg & Lenz Taguchi, 2005 s, 15) I boken *Lyssnandets pedagogik* beskriver hon att hon har förändrat sitt arbete, hur hon har blivit en modigare pedagog. Det var det reflekterande mötet med andra, både vuxna och barn som gav arbetet liv, lust, spänning och kvalité. Modet att våga släppa färdiga metoder och våga tro på sig själv och sina egna tankar. Att reflektera över sitt sätt att arbeta, att finna en mening med att stanna upp och lyssna på barnen och göra dessa delaktiga i sin vardag är en återkommande reflektion i litteraturen.

Författaren Elisabeth Arnér arbetar som lärarutbildare vid Örebro universitet. Hon föreläser även runt om i landet med fokus på demokrati och inflytande i förskola och skola. I våra styrdokument för förskolan är tydligt vad vi ska fokusera på och när det finns pedagoger som arbetar åt motsatt håll är det viktigt att forskning och utveckling sker i demokratiarbetet på förskolan. Här följer ett exempel på hur pedagoger kan uttrycka sig om sitt arbete med barnen.

”Menar du att barnen ska bestämma i stället för oss? Nää, där går gränser, det skulle i alla fall inte fungera för våra barn... Om de får göra som de vill ska de ju ta ansvar för det också!”(Arnér, 2009 s, 13).

Arnér menar att det finns pedagoger och föräldrar som har denna utgångspunkt i sitt arbete med barn. Men att det också finns många pedagoger som har ett annat förhållningssätt där barnens röster är viktiga. När hon beskriver utvecklingsarbetet i boken tas olika dilemman upp. Det som hon ser som tydligt är hur gamla för givet tagande har ersatts av nya insikter. Sociala möten, samspel och kommunikationen mellan barn och vuxna har ökat och fått högre status och bättre värde. Ett av försöken hon beskriver från utvecklingsarbetet är att pedagogerna ska säga ja till barnen i stället för att som ofta av automatik, nej. Detta har fått pedagogerna att reflektera över sitt egna förhållningssätt. I många fall har detta resulterat i ett ändrat bemötande av barnen. Att vara beredd att förändra sitt sätt att se på arbetet på förskolan, att ta till sig ny forskning och inte låsa sig i gamla mönster ses som en kompetens som berikar både barns utveckling och pedagogens lärkompetens.

Lars-Åke Kernell är universitetsadjunkt vid Göteborgs universitet, det han skriver i "Att finna balanser" har inte vetenskaplig förankring utan är en sammanställning av hans mångåriga erfarenheter. Han beskriver att en viktig del av social kompetens är förmågan till inlevelse. Den läraren som har förmågan att ge upp traditionella moraluppfattningar och att ompröva dessa, har en stor kompetens (Kernell 2002). När den lärande har förmågan att se till vad som är bäst för barnet och få varje individ att känna sig sedd och viktig, då kan barnet konkret få en upplevelse av vad demokrati står för och hur den kan upplevas.

Barnen är det viktigaste vi har. För att barnen ska kunna förstå vad demokrati är måste de få möta detta i sin vardagliga verksamhet. De måste få sina röster hörda och bli respekterade. Samtidigt ska de lära sig lyssna på och respektera andra. Det viktigaste är enligt boken att barnen känner sig viktiga och inte underlägsna någon (Arnér, 2009). I den dagliga verksamheten på förskolan är arbetet med värdegrundsfrågor som demokrati och delaktighet något som hela tiden måste komma i fokus. Förhållningssättet som pedagoger har mot varandra, mot föräldrar och mot barnen ger barnen upplevelser på hur detta konkret tolkas.

Demokrati är inte något som vi kan lära barnen. Det är något som vi tillsammans bygger och lever i varje dag. När vi lyssnar på varandra, respekterar varandras åsikter, då utvecklas både vi själva och vår verksamhet. Detta är ett arbete som aldrig blir färdigt, utan det måste hela tiden lyftas och dokumenteras (Åberg, Lenz Taguchi, 2005). Att barn gör som vi vuxna gör och inte som vi säger, är ett ordspråk som blir tydligt i arbetet med hur vi respekterar och lyssnar på varandra. Barnen är tillsammans med pedagogerna på förskolan stor del av dagen och påverkas av hur dessa förhåller sig till demokrati och delaktighet.

"Barnen är aldrig fria från vuxnas påverkan" (Åberg, Lenz Taguchi, 2005 s, 67). Vi pedagoger styr barnens vardag, mer än vi kanske tror. Det är viktigt att i arbetslaget ta upp frågor som; Varför har vi samling? Varför har vi fruktstund? Varför ska alla gå ut samtidigt? Osv. Att se barnen som individer med olika behov är av största vikt. Hur barnen blir delaktiga beror på hur vi pedagoger ger dem möjligheter till detta. Vi vuxna har ett ansvar för att lägga ramarna för det pedagogiska arbetet men inom dessa finns ett stort utrymme för dialog, samspel och framför allt för att lyssna på varandra (Åberg, Lenz Taguchi, 2005). När arbetet på förskolan sker i dialog, där pedagogerna sätter ramarna och barnen ges möjlighet till att bli lyssnade på och där de får vara delaktiga i beslut och planering ses som en förutsättning för att alla ska kunna fungera socialt och känna sig trygga.

"Vi ska också kunna fungera socialt- det vill säga med bibehållen integritet upprätthålla en fungerande och konstruktiv relation tillsammans med elever, föräldrar och kollegor" (Kernell 2002 s, 115). Detta kan vi göra genom att reflektera utan att moralisera vår omvärld. Han menar att det sociala livet är viktigt i verksamheten och faktorer som trygghet och närhet i en grupp är viktiga faktorer för att uppnå detta (Kernell, 2002).

Att göra barnen delaktiga i sin vardag och hur denna ska formas med regler och rutiner är att arbeta med demokrati i ljuset av delaktighet. Pedagoger pratar inte om ordet makt, men på det sättet de kan påverka barnens vardag, medvetet eller omedvetet, så har de makt. Pedagoger använde sig av sin makt vid till exempel måltider och samlingar. I vissa situationer blir det tydligt att pedagogerna tycker att de agerar utifrån barnets bästa. Vet alltid de vuxna vad som är bäst för barnet och vem vet vad som är bäst för barnet? (Johansson, 2003). Som pedagog fokuseras det på att arbeta utifrån barnens bästa och att vara rättvis. Detta är begrepp som är tolkningsbara och som kan konkretiseras på olika sätt.

I arbetet med demokrati och värdegrundsfrågor kommer rättvisebegreppet upp. Vad är rättvisa och hur kan vi uppnå denna? Är det viktigt att alla barn får göra allt samtidigt? Det förutsätter i så fall att alla vill göra allt samtidigt (Åberg, Lenz Taguchi, 2005).

Det ses som viktigt att pedagoger diskuterar dessa begrepp. Vad är barnens bästa och vad är rättvisa? Vad står begreppen för och hur erfar de att de arbetar med detta

”Hur vi pedagoger förhåller oss till rättvisa påverkar naturligtvis hur barnen kan tänka” (Åberg, Lenz Taguchi, 2005 s, 72). Att ta ansvar när vi arbetar med barnen, att låta olika barn göra olika saker. Att se vad de olika barnen har för behov, det är rättvisa.

2.4 Barns lärande och utveckling

Hur vi som vuxna fostrar och möter barnen på deras väg mot vuxenlivet har stor betydelse. Det är först under senare år som forskning har inriktat sig på hur vuxnas förhållningssätt påverkar barns kompetensutveckling.

Sommer (2005) beskriver fyra olika fostran stilar och konsekvenserna av dessa.

Auktoritativ stil: här beskrivs en rationell och demokratisk form av fostran, där både barn och vuxnas rättigheter respekteras. Stilen utmärks av att den vuxne sätter tydliga gränser och ställer krav, lyssnar och respekterar barnet i ett utvecklande samspel. Kraven är balanserade och hänsynstagande till barnets förmåga. Konsekvenserna av denna fostran är att både vuxna och barn är aktörer. Dessa barn vill påverka och diskutera men kan också lyssna och visa hänsyn till andra.

Auktoritär stil: denna stil menar Sommer ställer stora krav på barnet. Krav som kan bli för stora och svåra att uppnå för barnet. Här ska barn lyda den vuxne och endast den vuxne beskrivs som aktör. Den vuxne är mindre tolerant och ibland helt avvisande mot barnet. Denna ska ta lärdom av den vuxne. Barn beskrivs ofta som ängsliga, nervösa och tillbaka dragna.

Tillåtande stil: Här är det barnet som är aktör. Den vuxne visar inga krav eller ramar. Barnet bjuds in till att ta beslut, ofta innan de kan överblicka frågan. Det är enbart barnets önskemål och behov som kommer i fokus. Dessa barn menar Sommer har svårt att anpassa sig till andra och har även svårt att slutföra en uppgift om de möter på motstånd.

Icke- involverad stil: Barn som lever med vuxna som är svårt tyngda av olika anledningar kan uppleva denna typ av fostran. Förutom mat och kläder så är det ett mycket begränsat intresse för barnet. Det blir en svag samvaro och ingen vill/kan involvera sig i barnets behov. Detta kan om det pågår under en längre tid allvarligt påverka barnet negativt. Detta kan ge störningar på utvecklingen som kan ta lång tid att komma till rätta med.

Detta är ett sätt att se på fostran som olika modeller, där barns behov beskrivs i schabloner (Sommer, 2005). Förskolan är ett komplement till hemmet när fostran ska utformas. Men det är då viktigt att den är en bra arena som ser barns behov. Sommer (2005) menar att det är

viktigt att inte exempelvis besparingar i personaltätheten eller andra former av kvalitetssänkningar drabbar barnen.

Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) tar upp vikten av att barnen omges av pedagoger som både kan se och ta till vara individens behov men också vikten av interaktion som sker i möten och samspel. De beskriver förskolans uppdrag att fostra barnen till demokratiska medborgare, de ser även förskolan som en del av individens livslånga lärande.

”På sikt skall det livslånga och livsvida lärandet ge barn möjlighet att tillägna sig de kunskaper, vilka tillsammans utgör den gemensamma referensram alla människor behöver för att leva och delta i ett demokratiskt samhälle” (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006 s, 26). Den stora utmaningen för pedagoger i förskolan beskrivs som att å ena sidan utgå från barnets sätt att förstå situationer och fenomen och å andra sidan samtidigt leda barnet mot förskolan mål. Det kan bestå i delaktighet i beslut om att, från vad man behöver äta upp vid måltiden till gemensamma regler på förskolan. Det centrala är att barnen känner sig delaktiga i besluten och får tränas i att förstå konsekvenserna av dessa.

”Barns lärande i förskolan skall främst handla om att de får möjlighet att utveckla en bred social kompetens, en kommunikativ kompetens, förståelse för olika innehåll och fenomen samt att lära” (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006 s, 33).

Att vuxna finns i barnets närhet, att barnet möts med respekt oavsett ålder, kön, ras och position är grundläggande för att barnet ska utveckla kompetenser som utvecklar ett demokratiskt tänkande. Målet med arbetet på förskolan måste vara att skapa miljöer där barnet upplever att det lyckas i samspel och interaktion. ”Social kompetens kan beskrivas som konsten att umgås med varandra” (Pape, 2001, s 21). Barn är kompetenta men behöver vuxna som kan lära dem att ta ansvar för sina handlingar. Barn är medmänniskor som måste ges möjlighet att få tänka och ta del av sin vardag. För att ha förmåga att kunna ta konsekvenserna av sitt handlande måste de ges möjlighet och förtroende att träna på detta. Barn är kompetenta men behöver lyssnande vuxna i sin närhet som tror på dem och vill göra dem delaktiga. ”Barnets sociala utveckling förutsätter att de allt efter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar för miljön i förskolan” (Utbildningsdepartementet, 1998 s, 14). Pedagoger som finns i barnets närhet ska ha förmåga att se och lyssna på barnet men också ett intresse av att se barnets behov och ha ett intresse för hur barnet uppfattar sin vardag.

Det är viktigt att vi är nyfikna och lyhörda inför barnens tankar. Detta kan vi göra genom att visa tålmod, lyhörighet och ödmjukhet inför barnens åsikter (Kernell, 2002). ”Lärararbetet förutsätter, som tidigare nämnts, ett intresse för elevens liv och uppfattningar av världen” (Kernell, 2002 s, 97). Att som pedagog vara intresserad av barnets liv ses som viktigt och att vara engagerad i barnet och hur barnet bäst lär. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006), visar på forskning där det har gjorts studier om vad som är det bästa för barnen på förskolan. Denna visar att förhållningssättet mellan barn och vuxna är mest betydelsefullt. Det beskrivs som centralt hur engagerad pedagoger är och vilken kunskap denna har om hur barn lär.

2.4.1 Föräldrars medverkan

För många föräldrar är det viktigaste att deras barn utvecklas och att de har de bra på förskolan. Det är också viktigt att föräldrarna känner att de har en möjlighet att kunna påverka verksamheten och att de är respekterade. Detta är möjligt när förskolan är tydlig i fråga om mål och innehåll (Pramling, Sheridan, 2006).

Forskning visar att det inte alltid är så att pedagoger upplever det som något positivt att föräldrar engagerar sig i verksamheten. Det finns de pedagoger som känner sig hotade av

denna samverkan. När pedagoger känner sig trygga i sin yrkesroll är det troligare att förmågan finns att ta till sig åsikter och kritik som framförs och göra detta till något positivt. (Ivarson Jansson, 2001).

2.5 Sammanfattning av teoretiska utgångspunkter.

I styrdokumenterna som visar på övergripande mål och riktlinjer för förskolans verksamhet är det tydligt att uppdraget består av att fostra barnen till hänsynsfulla och demokratiska medborgare. I skollagen står det att förskolan ska vara utformad så att detta ges möjlighet att genomföra. Gruppens storlek och eventuella barn med speciella behov ska inte få omöjliggöra detta arbete. Dessa mål ska nås genom att det bedrivs verksamhet på förskolan där allas rättigheter beaktas, där alla blir respekterade och lyssnade på. Arbetet att göra alla delaktiga innefattar barn, föräldrar och personal på förskolan. Ett av verktygen för att uppnå detta beskrivs genom att skapa forum för att utveckla dialogen. I arbetet med värdegrundsfrågor som demokrati och delaktighet är målet att även förhindra oönskade beteenden som mobbing mm.

Den behavioristiska synen på lärande visar ett lärande som styrs av ett yttre stimuli. Detta stimuli ska vara drivkraften för den lärande som senare belönas. Drivkraften kan även benämnas som förstärkning eller eventuellt som straff. I detta lärande ses den som lär ut som subjekt och den lärande som objekt. När lärandet ses ur ett konstruktivistiskt perspektiv är det den som lär som är subjekt. Samspelet är fokuserat kring ting och mer sällan till andra individer. I detta lärande är det pedagogens ansvar att se till att lärandet sker på den nivå som barnet har mognad för. Lärandet sker i termer som assimilation och ackommodation. Detta beskriver hur vi tar till oss kunskaper, kopplar till egen kunskap och erfarenhet och gör om det att det passar i den nya situationen.

I det sociokulturella lärandet är ett samspel mellan barnet och pedagogen det centrala. Båda två beskrivs som subjekt och dessa samspekar i lärandet. Den så kallade proximala utvecklingszonen är en del av detta lärande, här utvecklas barnen genom ett samarbete. I samband med detta kan också nämnas om metakognitionen. Detta lärande som fokuserar på att individen lär hur den bäst lär. Detta förutsätter att pedagogen har ett intresse och kunskap om hur barn uppfattar sin omvärld.

I kapitlet om hur pedagoger arbetar med demokrati och värdegrundsfrågor framgår olika exempel på hur arbetet kan bli meningsfullare när synen på hur barn lär förändras. Hur bl.a. pedagoger som har arbetat i många år och tappat glädjen med arbetet kan upptäcka hur arbetet blir meningsfullt med nya värderingar. Något av det som är centralt i det nya tänkandet är att barnen ska kunna förstå vad demokrati är så måste de få möta detta i sin vardagliga verksamhet. De måste få sina röster hörda och bli respekterade.

Barn påverkas av vilka vuxna de möter i sin vardag och hur dessa ser på barnet och dess förmåga till delaktighet mm. Vuxna har både över tid men också i nuet en olik syn på hur barn kan interagera och samspeka i vardagen på förskolan. Detta präglar barnet på olika sätt. För att kunna bli en ansvarsfull medborgare krävs att barnet också möts med respekt och att det blir lyssnat på.

Det föräldrar ser som mest centralt är att deras barn har det bra på förskolan, att de utvecklas och att föräldrarna känner att det finns ett utrymme för dem att kunna påverka verksamheten. Hur säker pedagogen känner sig i sin yrkesroll spelar in i hur åsikter och kritik tas emot från föräldrar.

3. Metod

3.1 Forskningsansats

I min studie har jag som avsikt att beskriva hur pedagoger erfar arbetet med demokrati och delaktighet i sin dagliga verksamhet på förskolan. Det står i Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet, 1998) att detta är viktigt för barns utveckling och lärande, jag ser det angeläget att lyfta hur olika pedagoger erfar detta.

Utifrån målsättning att beskriva hur ett urval av pedagoger erfar arbetet i sin verksamhet, gör jag en kvalitativ undersökning. Metoden att använda en halvstrukturerad intervjuform kräver att intervjuaren är medveten om vilket område som ska täckas in men att frågorna följer situationen (Stuka't, 2005). Då jag har lång erfarenhet av det jag ska studera och har satt mig in i forskning i ämnet, anser jag mig att ha detta. För att få en bild av hur pedagogerna erfar sitt arbete ser jag det som angeläget att de får prata relativt fritt om det som de erfar att de arbetar med i sin vardag.

Därför är det en bra metod att använda sig av öppna frågor eftersom det handlar om abstrakta tankar som ibland kan vara svåra att formulera i ett kort svar, det finns varken "rätt" eller "fel" (Stensmo, 2002). Jag vill ge respondenterna utrymme att förmedla det som de anser vara viktigt och att de skall känna att de är nöjda med sina svar. Detta är också orsaken till att jag inte använder mig av enkäter. Nackdelar med enkäter kan, enligt Bryman (2004), vara att det inte finns någon som kan hjälpa respondenten vid eventuella oklarheter. Vidare menar Bryman (2004) att man inte heller kan ställa uppföljningsfrågor och att man inte säkert vet vem som besvarat frågorna i en enkät. Bortfallet kan också bli stort vid användning av enkäter.

3.2 Intervjun

Jag väljer, som jag tidigare har beskrivet, att använda mig av intervju som metod med öppna frågor och svar. Detta på grund av att fokus ligger på att få ta del av pedagogernas tankar och tolkningar kring sitt arbete med demokrati med fokus på delaktighet. Jag lägger inte fokus på att generalisera eller att dra några djupgående slutsatser.

När "mjukdata" ska förstås och behandlas är ofta en kvalitativ metod att föredra, att beskriva en eller ett begränsat antal personers tolkningar och erfarenheter (Stuka't, 2005).

Jag använder i min intervju en frågeguide (se bilaga 1). Denna har jag haft som grund och sedan har jag tillsammans med pedagogen utvecklat resonemangen. Frågorna i min frågeguide har jag utformat så att jag vill att pedagogerna ska beskriva hur de tänker kring samverkan med föräldrar, barn och i arbetslaget och även hur de erfar att det fungerar i praktiken.

3.3 Urval

Jag har som en första åtgärd tagit del av Vetenskapsrådets (2002) etiska principer när det gäller forskning. Utgångspunkten är att forskningen ska vara relevant, och att den på något sätt ska gagna samhället. Det finns fyra huvudkrav inom forskningsetiska principer som varje forskare måste ta hänsyn till för att kunna genomföra sin studie.

- *Informationskravet:* Forskaren skall informera de som är berörda av forskningen vad forskningsrapportens syfte är. Detta gör jag på ett tidigt stadium redan vid min första kontakt med pedagogen jag ska intervjua.
- *Samtyckeskravet:* Deltagare i undersökningen har rätt att själva bestämma över sin medverkan. Jag försäkrar mig om att deras medverkan är tillåten från respektive rektor men de bestämmer helt själva att de vill delta.
- *Konfidentialitetskravet:* Med detta menas att alla uppgifter om de personer som deltar är skyddade och inte lämnas ut. Jag beskriver hur min studie ska presenteras och i vilket syfte den ska användas.
- *Nyttjandekravet:* Uppgifter om enskilda personer som är insamlade får endast användas för forskningsändamål.

När jag gör urvalet av de personer jag ska intervjua ser jag ett antal dilemman. Jag ser det som angeläget att det ska vara helt frivilligt att medverka. Att få en spridning av intressanta variabler är önskvärt. Att få dessa variabler utan att själv direkt påverka personvalet ser jag som ett dilemma.

För att få kontakt med för mig okända pedagoger kontakter jag två rektorer i samma rektorsområde via telefon, jag presenterar min forskningsansats och framför min önskan att 5 personer från deras arbetslag ska få tillåtelse att delta i min studie. Jag får deras förtroende att genomföra studien på förskolan och att pedagogerna ska få genomföra den på arbetstid. Jag begränsar mig till ett rektorsområde av praktiska skäl. I min studie intervjuar jag 10 pedagoger som arbetar på två olika förskolor. Då tiden är begränsad för min studie. Jag gör ett strategiskt urval av de som anmäler sitt intresse (Stuka't, 2005). De tre variabler jag använder mig av är kön, antal år i yrket och utbildning. I inledningen av kontakten med de intervjuade har jag beskrivet min forskningsansats och att studien kommer att förbli anonym.

Här följer en kort sammanställning av pedagogernas antal år i yrket, kön och utbildning.

9 av 10 var kvinnor som deltog i min studie. Det faktum att en man deltog är konsekvensen av att det var en man som anmälde sitt intresse att delta, detta är troligen en representativ bild av hur det ser ut på förskolor i dag. Det är min erfarenhet av 25 år i yrket. De pedagoger som jag intervjuat har arbetat mellan 10-35 år i yrket. Hälften av de jag intervjuade var förskollärare och hälften var barnskötare. Jag kommer dock inte att lägga fokus eller undersöka dessa olikheter i studien. Jag har också frågat om de har några specialkompetenser eller uppdrag på förskolan. Två av dem hade musik som intresse, en var genuspedagog, någon hade ansvar för vikarieanskaffning. En av pedagogerna angav att hennes uppdrag var att "hålla ordning på de andra".

3.4 Studiens genomförande

Jag genomför alla intervjuerna på pedagogernas respektive förskola. Man bör eftersträva att genomföra intervjuerna där den som blir intervjuad känner sig lugn och ohotad (Stuka't, 2005). De personer jag intervjuar bestämmer plats och tid för intervjun. Under hela intervjun sitter jag och pedagogen jag intervjuar ostörda i ett arbetsrum på förskolan. Under intervjun använder jag bandspelare för att få med allt som sägs och för att själv kunna delta aktivt i intervjun. Jag kontrollerar innan varje intervju att denna fungerar, då det annars kan bli ett störningsmoment i intervjun om tekniken inte fungerar.

Jag är aktiv i intervjuerna men aktar mig för att delge mina egna värderingar och åsikter. Detta för att få en större inblick i den intervjuade personens situation och tankar. Vikten av detta beskrivs i Fenomenografi som forskningsansats av Sonja Kihlström(2005) där hon hänvisar till Pramling (1993).

Innan jag startar mina intervjuer förbereder jag en frågeguide där jag antecknar frågeställningar som jag vill få med och ord som eventuellt kan vara bra att starta en dialog kring. Jag har med anteckningsmaterial till varje intervju, då det kan uppkomma önskemål om att stänga av bandspelaren.

3.5 Analys

Då min avsikt med mitt insamlade av data är att få en inblick i hur ett begränsat antal pedagoger erfar sitt arbete i demokrati och delaktighet i sin dagliga verksamhet, analyserar jag inte med hjälp av tabeller och statistik. Jag gör ett referat av mina intervjuer, läser igenom dessa ett antal gånger, jag sorterar och försökt att hitta mönster för att kategorisera uppfattningarna. Jag kopplar dessa till litteratur och min egen erfarenhet. Jag hittar mönster i pedagogernas åsikter som gör att jag kan i viss mån gruppera svaren. I min första frågeställning som tar upp hur pedagoger erfar att de samverkar med föräldrar framkommer det att pedagogernas åsikter kan delas upp i två grupper, de som man kan anta upplever ett hot i denna samverkan och de som ser detta som en tillgång i arbetet. I skollagen står att vi med en ökad föräldrasamverkan ska skapa en utvecklande och trygg lärmiljö för våra barn (Skolverket, 2000). De föräldrar som erfar att de ser föräldrarna som en resurs hänvisar i viss mån till styrdokumentet för förskolan.

I följande frågeställning sätts fokus på hur pedagoger erfar att de gör barnen delaktiga i vardagen på förskolan. Även här kan åsikterna delas upp i två grupper. Den ena gruppen har ett behavioristiskt sätt att se på barnet. De ser barnet som ett objekt som inte kan eller vill påverka sin vardag. Man kan anta att de anser att barn mår bra att få tydliga regler och av att lyda dessa. Den andra gruppen av pedagoger erfar att de arbetar med ett sociokulturellt synsätt. De ser barnet som ett subjekt som i interaktion med de andra barnen och pedagogen utvecklas i samspel där de tillsammans lyssnar på varandra och visar varandra respekt.

Den slutliga frågeställningen tar upp hur de erfar att samverkan i arbetslaget fungerar. Här kan jag se en försiktighet i svaren. Det framkommer att pedagoger är missnöjda med denna samverkan och att de ser ledningen på förskolan om ansvarig för att utforma arenor för att utveckla detta arbete.

3.6 Trovärdighet

Jag har varit noggrann i mitt utförande och efterarbete av intervjuerna. Jag har sparat alla referat och dessa finns tillgängliga för att uppnå en öppenhet. När denna metod av studie används föreligger en risk till egen tolkning vilket jag har med i mina reflektioner i slutsatsen. Det finns alltid en risk att en tolkning av kvalitativ forskning blir för subjektiv (Stuka't, 2005). Då jag har med denna kunskap i arbetet med att analysera mitt resultat, är min uppfattning att den är trovärdig. Citat har jag använt för att förstärka det jag ger uttryck för att pedagogerna erfar. Jag refererar respondenternas åsikter och tankar och hittar mönster och försöker att analysera och koppla dessa till vetenskapliga teorier och min egen erfarenhet i diskussionen.

4. Resultat av den kvalitativa studien

I detta kapitel presenteras resultatet av den kvalitativa intervjun. Jag kommer att beskriva vad som har framkommit i studien samtidigt som jag kopplar detta till litteratur från teorienomgången. Citaten i texten finns med för att visa på tolkning vad pedagogerna gör uttryck för. Jag har delat in intervjuerna i tre delar och kommer att presentera analysen i dessa delar. Jag börjar med att i min beskrivning av varje område presentera frågeställningen som finns i frågeguiden, detta för att göra det tydligt vad studien fokuserar på.

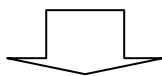
4.1 Föräldrasamverkan.

Frågeställning 1. Föräldrasamverkan, är den viktig för dig? Vilka fördelar, respektive nackdelar kan du se med en ökad föräldrasamverkan?

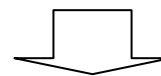
Här framkom en skillnad mellan de olika pedagogerna. Man kan antyda att vissa av dem känner sig trygga i samarbetet med föräldrarna medan andra kan känna det som ett hot att släppa in föräldrarna för mycket i det dagliga arbetet, planering och reflektion av denna. Mönstret är att pedagogernas åsikter finns i två grupper.

Pedagoger som upplever ett hot i arbetet med föräldrasamverkan

Pedagoger som känner sig trygga i arbetet med föräldrasamverkan och ser detta som en resurs.

Lika många barnskötare/förskollärare.
Pedagoger som arbetat mer än 20 år i yrket.

Lika många barnskötare/förskollärare.
Pedagoger med 10-20 år i yrket.

Det fanns en tonvikt bland pedagogerna att tillhöra gruppen som känner sig trygga i arbetet med föräldrasamverkan. De uttrycker en yrkesstolthet och en trygghet i att veta vad som står i styrdokument som skollagen och läroplanen. Dessa åsikter förmedlar Christina så här i min studie.

- Christina. Jag kan bara se fördelar med en ökad föräldrasamverkan, säger

Hon arbetar med att bjuda in föräldrarna till att aktivt närvara och delta i arbetet. Hon visar ofta föräldrarna vad barnen har gjort under dagen, hon kopplar detta till styrdokumentet och visar på barnens lärande. Det är viktigt för henne att föräldrarna vet att det hon gör har teoretisk koppling och en mening.

Flera av pedagogerna beskriver vikten av att ha en daglig kommunikation med föräldrarna. Ett samtal där alla känner sig respekterade och där erfarenheter och målsättningar för arbetet delges föräldrarna.

”Det handlar om sociala relationer och socialt klimat i och utanför undervisningssituationen, hur dialogen fungerar mellan personal, ledning, huvudmän, barn och föräldrar samt om barns och ungas delaktighet” (Skolverket, 2000 s, 15).

Den beskrivna gruppen av de intervjuade pedagogerna ser vikten av att utveckla detta sociala klimat och att skapa goda relationer med föräldrarna. Den framkommer också att det fanns ett antal pedagoger som ser detta arbete som mindre viktigt eller rent av som ett hot mot sin yrkesroll, man kan anta att de inte tagit till sig det styrdokumentet säger om vårt uppdrag, detta att fostra och utveckla barnen till demokratiska medborgare.

Forskning visar att det inte alltid är så att pedagoger upplever det som något positivt att föräldrar engagerar sig i verksamheten. Det finns de pedagoger som känner sig hotade av denna samverkan. När pedagoger känner sig trygga i sin yrkesroll är det troligare att förmågan finns att ta till sig åsikter och kritik som framförs och göra detta till något positivt. (Ivarsson Jansson, 2001).

Bland pedagogerna förmedlas glädje och meningsfullhet i arbetet med att inkludera föräldrarna i samarbetet kring barnen även en viss oro inför att bjuda in till samarbete. Här beskrivs hur arbetet med föräldrasamverkan erfars enligt följande:

- Jag tycker att det är svårt att veta hur mycket föräldrarna vill veta och hur mycket de bryr sig om hur barnen har det här på förskolan, säger Margareta.
- Svårt? frågar jag.
- Ja, jag vet ju inte om dagens stressade föräldrar tycker att det är viktigt vad vi gör här på förskolan. Jag är lite rädd för att "ta deras tid". När de inte säger något så får man ju tro att de är nöjda, säger Margareta.

Det är rimligt att anta att Margareta har en oro inför sin yrkesroll. Det kan innebära att arbetet inte kopplas till uppdraget.

En ökad föräldrasamverkan kan skapa en utvecklande och trygg lärmiljö för våra barn (Skolverket 2000).

I studien möter jag pedagoger som kan antas vara trygga i sin yrkesroll och dessa förmedlar positiva erfarenheter från ett arbete med ökat föräldrasamverkan. Carina är en av dessa, hon är trygg i sin yrkesroll och förmedlar detta till föräldrar och kollegor.

Carina har många åsikter i ämnet och berättar att hon arbetar aktivt med dessa frågor i verksamheten. Hon uttrycker att det är mycket viktigt med ett ökat föräldrainflytande och att detta kan utvecklas mycket mer. Hon har en idé om ett arbetsätt som hon har som mål att få igenom i arbetslaget. Nämligen denna att pedagogerna ska besöka hemmet lite då och då och att föräldrarna ska ha ett uppdrag att delta i barnens vardag regelbundet. Detta för att öka förståelsen för varandra och att se "hela barnet". Att våga förändra sitt arbetsätt och se nya utmaningar för att uppnå ett utvecklat lärande hos barnet ses som viktigt.

I boken Lyssnandets pedagogik- etik och demokrati i pedagogiskt arbete beskrivs hur ett förändrat arbete sker när författaren anser sig ha blivit en modigare pedagog. Det var det reflekterande mötet med andra, både vuxna och barn som gav arbetet liv, lust, spänning och kvalitet. Modet att våga släppa färdiga metoder och våga tro på sig själv och sina egna tankar. (Åberg & Lenz Taguchi, 2005).

Det framkommer åsikter om att samarbete med föräldrar är viktigt. Det som skiljer till viss del är vad pedagogerna ser som viktigt. Det går att urskilja två tendenser i svaren, det ena är att detta främjar barnets utveckling och att det står i styrdokumentet att det är så här arbetet ska bedrivas. Det andra är att pedagogerna ser det som viktigt att föräldrarna är nöjda med den service som förskolan erbjuder.

Karin uttrycker att det viktigaste är att alla är nöjda.

- Jag känner ju alla föräldrar då jag har arbetat här i många år och bor mitt i vårt lilla samhälle. Det är ingen som har klagat till mej i alla fall!

Att forma ett klimat på förskolan där föräldrar känner sig välkomna och delaktiga är en åsikt som återkommer i studien.

För många föräldrar är det viktigaste att deras barn utvecklas och att de har de bra på förskolan. Det är också viktigt att föräldrarna känner att de har en möjlighet att kunna påverka verksamheten och att de är respekterade. Detta är möjligt när förskolan är tydlig i fråga om mål och innehåll (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

I en av intervjuerna möter jag en förskollärare som förmedlar sin känsla av att det viktigaste är att se och respektera varandra i arbetet med föräldrasamverkan. Hon försöker alltid lyssna till föräldrarnas önskemål och synpunkter. Det är viktigt att tillgodose det som är möjligt och förklara varför ibland det inte är genomförbart. Att ha en dialog med föräldrarna beskriver hon som det centrala. Hennes uppfattning är att barnen mår bra om vi pedagoger och föräldrarna arbetar mot samma mål.

Dialogen beskrivs som en av de viktigaste delarna av arbetet med demokratifrågor. Vikten av att skapa mötesplatser för reflekterande samtal. Här ska allas röster göras hörda och visas respekt för. Här är även av vikt att göra det tydligt att demokrati både består av rättigheter och skyldigheter. Det handlar om att visa hänsyn och att sätta gränser. Kunskapssynen baseras på individens lärande som äger rum i en social kontext, denna äger rum i samspel med andra (Skolverket, 2000).

Det framkommer i min studie att det finns en grupp som tillhör de som ser arbetet med föräldrasamverkan som ett hot. De har arbetat länge och de förmedlar en grundsyn som visar att en god föräldrasamverkan inte påverkar barnens syn på demokrati och delaktighet.

När jag frågar Carina om hur hon upplever vikten av ett gott samarbete med föräldrarna, ser hon lite obekvämt ut.

- Ja, min åsikt om detta är nog lite gammaldags men jag står ändå för den, säger Carina.

Hon beskriver att hon är av den åsikten att det hade varit bra om föräldrarna kom i tid med sina barn och att deras ansvar var att se till barnen hade hela, rena och för årstiden lämpliga kläder. Att pedagogerna sedan har hand om barnen under dagen och gör det som känns rätt för dem. Carina menar att det är ju pedagogerna som har utbildning på hur barn ska fostras i grupp.

Hon menar att de har ”drop-in” kaffe och utvecklingssamtal och då finns det möjlighet för föräldrarna att låta sina åsikter komma fram.

Man kan antyda att uppdraget att som pedagog utföra arbetet med ett demokratiskt förhållningssätt inte kopplas till arbetet med att samverka med föräldrarna. Liknande förhållningssätt till föräldrasamverkan kan antydans i ytterligare intervjuer. Pedagoger förmedlar en inställning som visar att de tycker att föräldrarna ska vara nöjda med det pedagogerna erbjuder och att arbetsbelastningen ofta är för hög för att kunna göra föräldrarna delaktiga i arbetet.

Susanne menar att föräldrasamverkan är viktig men att det inte får gå till någon överdrift. Hon beskriver att det finns föräldrar som tror att vi bara har deras barn att ta hand om, de kommer med önskemål som om vi bara hade ETT barn.

- Då talar jag tydligt om för dem att vi har 20 barn med minst lika många föräldrar och olika önskemål, säger Susanne.

De pedagogerna i min studie som tillhör gruppen som upplever föräldrasamverkan som ett hot eller av mindre vikt anger som en av orsakerna till detta att barngruppen och arbetsbelastningen är för stor. Att föräldrarnas åsikter och inflytande blir ytterligare en belastning. I styrdokument som sätter ramarna för arbetet står det att miljön och gruppens storlek ska vara anpassade så att mål som beskrivs kan uppnås (Skolverket, 2000). Ett av målen som beskrivs är att samverka mellan pedagoger och föräldrar ökar barnets möjlighet att utveckla demokratiska värderingar och förhållningssätt (Utbildningsdepartementet, 1998).

4.2 Barnens delaktighet i den pedagogiska verksamheten.

Frågeställning 2. Hur ser du på barnens delaktighet i det pedagogiska arbetet? Vad medverkar barnen i? Vad kan du se för vinster, respektive nackdelar med deras delaktighet?

Denna fråga väcker känslor hos pedagogerna. Alla pratar mycket och gärna och beskriver exempel från verksamheten. Även här man antyda två grupper av åsikter. Jag kommer att beskriva några exempel från min studie som visar på ett arbetssätt där delaktighet och demokrati är central. Det finns en grupp av pedagoger där man kan antyda att de inte på liknande sätt ser meningsfullheten i att ha med barnen i planering, genomförande och dokumentation av den dagliga verksamheten.

Läroplanen är tydlig med uppdraget som pedagogen har. Verksamheten SKA bedrivas i demokratiska former. Lpfö 98 menar att barnen till sig detta främst genom konkreta upplevelser. De grundläggande värdena kräver att värderingar är tydliga i verksamheten (Utbildningsdepartementet, 1998).

Flertalet av pedagogerna i studien är insatta i vad det står i styrdokumentet för förskolan och arbetar efter dessa, var och en efter sin förmåga. Men det skiljer sig åt hur mycket barnen är delaktiga i verksamheten. Vissa av pedagogerna tror att barnen inte kan på grund av sin låga ålder, eller att de inte har uppnått mognad för att vara delaktiga. Andra beskriver en viss oro för att låta barnen vara med att ta ansvar, de beskriver att pedagogens erfarenhet och utbildning krävs för att vara delaktig i planering, genomförande och dokumentation av verksamheten.

Christina tillhör den grupp av pedagoger som kan antas koppla sitt arbete till det sociokulturella synsättet, hon arbetar genomtänkt för att höja barnens kompetens att ta ansvar och konsekvenserna av detta.

Christina beskriver att hennes intresse för att få barnen delaktiga i planering, genomförande och dokumentation har ökat markant under de senaste åren. Hon menar att det är lättare att "släppa in barnen" i viktiga beslut när hon nu känner sig tryggare i sin yrkesroll.

- Jag kan se hur deras självkänsla växer när de kan påverka sin vardag, säger Christina.

Hon erfar att när barnen tränas i att ta konsekvenserna av sitt handlade utvecklar de nya kompetenser. Hon berättar om hur de förra åter till lucia höll på att "köra över" barnen men stannade till och lyssnade på barnen och vilka konsekvenser detta fick.

Enligt tradition på vår förskola ska 5-åringarna göra en dramatisering av en julsång i samband med luciatåget som vi presenterar för föräldrarna. Jag och min kollega planerade och fördelade ut rollerna bland barnen. Men de bara krånglade, pratade om annat och visade mycket lite intresse. Jag samlade då gruppen, som var 8 stycken, och frågade varför de gjorde som de gjorde? Vi vill inte göra någon teater sa de! Vi blev helt ställda, vi som trodde att de såg fram emot detta. Vad vill ni göra på luciafesten? Då tändes ett ljus i ögonen på barnen. Jag vill hälsa välkommen när det börjar, sa en flicka. Jag vill servera kaffe, sa en pojke. Jag vill sjunga en sång som jag och min pappa har gjort, sa en annan pojke. Och så fortsatte barnen att beskriva hur de ville ha sin luciafest. Vi genomförde luciafesten på barnens villkor och de var nöjda. Jag fick en hel del ifrågasättande av andra kollegor men jag kände mej stark och kunde se barnen växa med sina uppgifter.

Vi pratade med barngruppen efteråt om hur vi hade arbetat och vilka konsekvenser detta hade fått. Jag använde ordet reflektion och beskrev för gruppen vad det stod för.

Dessa stunder gör att jag vill fortsätta min "kamp" för ett ökat barninflytande i verksamheten, säger Christina.

Om barnen själva får vara med att utforma aktiviteter som känns meningsfulla, stimulerar

detta till att ta till sig kunskap. Det gäller för pedagogen att vara uppmärksam på barns behov av detta. Enligt Vygotskijs teorier gör detta att barnen stimuleras till att nå högre i sin utveckling (Bråten, 2007). Det fanns en tonvikt av sättet att se på detta att när barnen blir lyssnade på och får ta del av och vara med att utforma verksamheten, då utvecklar de nya kompetenser. Hon berättar i sin intervju om vikten att stanna upp i arbetet och ”släppa in” barnen.

”Organisation är också pedagogik! Det är mitt ansvar som pedagog att organisera vardagen på ett sätt som gör det möjligt för barnen att reflektera över sina erfarenheter tillsammans” (Åberg, Lenz Taguchi, 2005 s, 15). I sitt arbete med barnen delger Christina hur hon samlar barnen när arbetet är slut och pratar om hur de har arbetat och vilka konsekvenser det har för lärandet. Att lära barn hur de lär är ett sätt att hjälpa barn att komma vidare i sin utveckling. När pedagoger diskuterar och reflekterar med barnen om hur de har gjort och vad de har lärt sig blir det tydligt hur var och en tar till sig kunskap. Här beskrivs vikten av att reflektera över sin egen läroprocess.

”Att vara medveten om sina egna tankeprocesser kallas metakognition”(Imsen, 2000 s, 273).

I det här materialet finns en lärare som tillhör samma grupp som Christina. Det är Margareta, hon ser vikten av att göra barnen delaktiga för att utveckla ett demokratiskt förhållningsätt.

Hon vill förmedla en upplevelse från förra årets julpyssel som jag här återberättar.

Alla avdelningar på förskolan hade bestämt att vi skulle ha en utställning med allt julpyssel vi hade gjort. Barnen på vår avdelning ville i stället göra en djur utställning. Både jag och min kollega var först lite tveksamma, men klart att barnen skulle få göra SIN utställning. Vi bestämde tillsammans hur stor plats den skulle få ta, när den skulle vara färdig osv. Vad de arbetade med sin utställning! Vi hjälptes åt och de berättade och vi skrev en kort beskrivning om deras olika alster, denna ville barnen lägga vid de olika arbetena. När dagen D kom var de stolta, de visade runt sina föräldrar i utställningen.

Efteråt pratade vi med barnen om processen, vi nämnde orden demokrati och delaktighet. Jag tror inte att barnen tog till sig orden och det var inte viktigt. Men både barnen och vi var mycket nöjda.

Det var andra pedagoger i huset som tyckte att vi hade ”gått över gränsen”. Men vi försvarade oss med hjälp av vår övertygelse och styrdokumentet som tydligt beskriver vikten av delaktighet.

Att utveckling sker i samspel och fördjupas blir tydligt i exemplet, hur barnen tillsammans med pedagogerna utformar sin utställning. Pedagogerna finns med och stöttar på olika nivåer för att alla ska lyckas och samtidigt utvecklas. När Imsen (2000) beskriver detta lärande används ordet ”scaffolding” (stödande undervisning) som lärande i den proximala utvecklingszonen. Pedagogen finns med, är intresserad och har kunskap om hur barn lär och stöttar ”lagom”.

Det fanns en tendens av åsikter av att barn måste ha uppnått en viss ålder, en viss mognad för att kunna vara delaktiga i beslut och planering. Det framkom åsikter som att barn ska få vara delaktiga i beslut och planering men först när de blir äldre, att yngre barn mår bra av att få färdiga regler och normer att förhålla sig till. Detta sätt att tänka om barn och deras lärande kan kopplas till konstruktivistiskt perspektiv. Här beskrivs individen som subjektet, samspelet sker till största del av ting (Imsen, 2000). I detta sätt att se på utveckling och lärande beskrivs det som viktigt att pedagogen bedömer när barnet har uppnått en viss mognad och kan ta till sig kunskap.

I materialet fanns en lärare som ansåg att det viktigaste är att barnen trivs på förskolan och hon är övertygad av att det gör barnen på hennes avdelning. Hon tror inte att barn i 3-4 år är mogna för att bestämma så mycket själva. Hennes uppfattning är att barnen är trygga om vuxna bestämmer det mesta under dagen.

- De får ju oftast bestämma vem de vill leka med och det är ju viktigt för dem, säger Karin.

Det ses som viktigt att barnen görs delaktiga i beslut som påverkar deras vardag. Att de yngre barnen ska få möjlighet att tränas till vuxna människor som kan och tar hänsyn i ett demokratiskt samhälle, behöver de pedagoger som kan och vågar ge barnen inflytande. Ansvarstagande är oerhört viktigt men till viss del eftersatt i dagens samhälle (Arnér, 2006).

Lärare erfar att arbetet har förändrats över tid.

Först skulle de vuxna bestämma allt, barnet skulle bara lyda och inte ifrågasätta. Sedan kom det en tid när allt skulle vara fritt, gör som du vill... om du vill? Maria menar att nu på hennes avdelning påminner de varandra om att lyssna på barnen och att göra dem delaktiga. Hennes åsikt är att detta ser väldigt olika ut på olika avdelningar. Hon menar att ledningen på förskolan har en viktig uppgift att visa att dessa frågor är viktiga att ventilera i arbetslaget.

Att synen på att det har betydelse för barnens utveckling hur pedagogen möter barnet blir synligt i studien. Hur vi som vuxna fostrar och möter barnen på deras väg mot vuxenlivet har stor betydelse. Det är först under senare år som forskning har inriktat sig på vad hur vuxnas förhållningssätt påverkar barns kompetensutveckling (Sommer, 2005).

När jag intervjuar pedagoger som arbetar med de yngsta barnen på förskolan finns en tendens till att de ser vikten av att lyssna på barnen som det centrala.

Bara att bli lyssnad på och att få lära sig att lyssna på någon annan, är ett steg till delaktighet säger May.

Det fanns en tonvikt på att se vikten av att skapa trygghet och en känsla av att alla är viktiga på förskolan bland de som deltog i intervjun.

Pepe (2001) skriver att barn är kompetenta men behöver vuxna som kan lära dem att ta ansvar för sina handlingar. Vikten av att det finns trygga vuxna runt barnet och att det möts med respekt oavsett ålder, kön, ras och position är grundläggande för att barnet ska utveckla kompetenser som utvecklar ett demokratiskt tänkande. Målet med arbetet på förskolan måste vara att skapa miljöer där barnet upplever att det lyckas i samspel och interaktion.

I Barnkonventionen (FN,s generalförsamling) står det i artikel 12 att vuxna är skyldiga att lyssna på barn och att dessa har rätt att säga vad de vill.

Jag ser en tendens i åsikten av att detta är viktigt och att pedagoger har tagit del av vad styrdokumentet för förskolan ger för riktlinjer i arbetet med demokrati och delaktighet. Men i materialet finns pedagoger som ser annorlunda på uppdraget.

Chris tillhör den grupp av pedagoger som anser att barn är barn och vuxna är vuxna. Hon menar att de vuxna måste ta besluten och ansvara för planering och dokumentation om det ska kunna fungera.

- Barnen kan ju inte planera och bestämma hur vi vuxna ska göra, hur skulle det se ut säger Chris.

Här kan man ana en tonvikt i sättet att tänka på ett behavioristiskt sätt. Barnet ses här som ett objekt som ska ta emot kunskap och lyda och följa de regler som är satta av pedagogerna.

Att individen inte lär av drivkraft av sitt eget lärande utan att lärandet måste förstärkas av ett yttre stimuli, är ett sätt att se på lärandet som den behavioristiska synen på lärandet ger uttryck för. Detta sätt att se på förhållningssätt till barn bygger på idén att yttre stimuli och

förstärkning kan påverka individens beteende. Genom positiv eller negativ förstärkning lär individen (Johansson, 2003).

4.3 Demokrati i arbetslaget.

Frågeställning 3. Demokrati i arbetslaget, hur ser du på det? Hur fungerar det i praktiken?

Jag kunde se att detta var en känslig fråga att diskutera under mina intervjuer. Några pedagoger svarade ytligt och andra ville försäkra sig om anonymiteten i intervjun innan de svarade. Det var en stor skillnad i de olika arbetslagen, hur öppna de var mot varandra och hur de såg på vikten av att dagligen kommunicera med varandra om värdegrundsfrågor.

Det framkom att pedagoger som arbetar i samma arbetslag uttryckte att det var stor skillnad mellan de olika arbetslagen på hur demokrati och samverkan fungerade.

Det framkom att när det var färre personer i arbetslaget och när dessa har liknande grundvärderingar, är det lättare att alla i arbetslaget är delaktiga och lyssnar på varandra. Men man kan antyda att det har funnits perioder då det har varit tufft i arbetslagen. Flertalet av pedagogerna erfor att demokrati i arbetslaget är ett måste och fungerar inte detta är det ledningens ansvar att hjälpa arbetslaget att hitta verktyg för att arbeta med detta.

- Demokratin i vårt arbetslag fungerar verkligen. Vi är trygga i varandra, respekterar och lyssnar på varandra, säger Margareta.

Men säger Margareta, på hela förskolan är det sämre. Och detta tycker jag att rektor borde ta ett större ansvar för.

Det framkom att vikten av att det skapas arenor och olika forum för diskussioner menar pedagogerna är angelägen. De anser att ansvaret för detta ligger på ledningen på förskolan men att sedan arbetet ska delegeras och utföras av alla i samförstånd.

När pedagogiken styrs av en tydlig ledning som ser värdegrundsfrågor som viktiga och när barn och pedagoger känner sig trygga och delaktiga, då blir det tydligt att mobbning och kränkande behandling kan minska (Skolverket, 2000).

Flertalet av de pedagoger som medverkar i studien är av samma åsikt, den att det är ledningen på förskolan som har ansvaret för att demokrati och delaktighet fungerar i arbetslaget.

Det finns en tendens som visar att det finns en skillnad på de olika pedagogernas åsikter om hur demokratin på förskolan fungerar och eventuellt borde fungera.

I materialet finns en åsikt som skiljer sig från de övriga om hur demokrati kan göras synlig på förskolan.

Demokrati i arbetslaget? Ja det är det väl säger Carina. Jag har inte funderat så mycket på det. Ibland kan det väl vara så att vi som har varit här lite längre vet lite mer men det är ju inte så konstigt. Vi har ju gjort det mesta en gång innan. Då är det ju bra att vi lär de nya hur ska vara.

Dessa två skilda sätt att se på delaktighet och social kompetens kan sättas i relation till följande citat där sättet att se varandra och respektera varandra ses som en social kompetens.

Social kompetens kan beskrivas som ”konsten att umgås med varandra” (Pape 2001, s 21).

Att utveckling och lärande sker i samspel där alla blir respekterade och känner sig delaktiga är tydligt i Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet, 1998). Man kan ana att detta inte är lika tydligt för alla pedagoger i min studie.

Det fanns en tendens av åsikter av att det långt kvar till att säga att det är demokrati som råder, arbetslagen ger uttryck för att det är mycket att arbeta med. När de som har arbetat på förskolan länge tror sig ha företräde att tycka, tänka och bestämma. Då är det mycket som är fel anser ett antal pedagoger. I detta beskrivs ledningen på förskolan ha ett stort ansvar.

Det framkom att pedagoger erfor att det är som det alltid har varit, vissa pratar och tar större plats i arbetslaget. Man kan anta att de såg detta som naturligt och ansåg det svårt att förändra.

De åsikter som Gunvor förmedlar stärker dessa erfarenheter.

Det är väl som det alltid har varit. En del pratar mer än andra och en del vill gärna bestämma. Jag tror att det är svårt att ändra på det.

- Det är väl okej, säger Gunvor.

Att demokrati och delaktighet inte bara består i att förmedla sin åsikt utan även om att lyssna på andras blir belyst i intervjun med Kirsti.

- Jag tycker nog att man kan säga att vi har demokrati i vårt arbetslag, säger Kirsti.

Hon menar att det är ingenting som de pratar om. Hon upplever att de bestämmer olika saker och tycker att de är bra på att lyssna på varandra. Det beskriver hon som det viktigaste.

Att se lyssnandet som en viktig del av att få alla delaktiga är inte självklart för alla. När May beskriver att det är bäst att hon, som hon uttrycker är lite äldre, håller sig undan. Kan man ana att de andra pedagogerna inte kan eller vill se vikten av hennes åsikter och erfarenheter.

May erfar att de andra bestämmer det mesta tillsammans. Hon säger att ibland drar hon sig tillbaka när de ska fatta beslut.

- Det är bättre att de yngre och mer pålästa fattar de stora besluten, säger May.

Hon uppfattar det som om det inte är de andra som tar plats utan hon som drar sig tillbaka.

Att lyssna på varandra och visa respekt för alla individer ses som en förutsättning i arbetet med demokrati och delaktighet menar pedagoger i studien. Det är rimligt att anta att denna åsikt skiljer sig åt mellan de olika arbetslagen.

Det finns en tonvikt av pedagoger med åsikten av att beslut som gäller arbetet ska fattas i demokratisk anda. Där dialogen ses som viktig. I materialet finns en pedagog som ”gömmar sig” med argumentet av tidsbrist. Detta kan antydans när hon beskriver att hon gärna tar beslut själv som eventuellt skulle må bra av att ventileras i arbetslaget. Det framkommer att ibland kan det vara tidsbrist som gör att hon tar egna beslut som kanske hade varit bra att först ha lyssnat på de andra i arbetslaget. Men hon är tydlig med att hon inte har upplevt att någon har haft något emot det.

5. Diskussion

Diskussionens upplägg är som följer, att kritiskt granska den valda metoden för studiens genomförande. Detta följs av en diskussion där slutsatser dras av den kvalitativa studien och teorigenomgången, kopplat till min erfarenhet av arbete ute på förskolor i 25 år. Avslutningsvis vill jag framhålla vilka konsekvenser min studie får för mig som pedagog och vad jag anser det viktigt att forska vidare på.

5.1 Metoddiskussion

Den valda metoden var att göra en kvalitativ studie. Jag hade som syfte att få syn på hur en begränsad mängd pedagoger erfor att de arbetade med demokrati och delaktighet på förskolan. Jag anser att metoden var den som bäst lämpade sig för att nå syftet. När ”mjukdata” ska förstås och behandlas är ofta en kvalitativ metod att föredra, att beskriva en eller ett begränsat antal personers tolkningar och erfarenheter (Stuka´t, 2005).

Det som jag såg som svårt var att utforma frågorna så att de inte vinklade svaret och att de gav informanten möjlighet att svara fritt. Efter varje intervju gjorde jag ett referat av vad som hade sagts. När alla intervjuerna var avslutade lyssnade jag ett antal gånger på allt, försökte att hitta mönster och se vad pedagogerna ville förmedla för erfarenheter från sin vardag. Jag var uppmärksam på att inte värdera svaren men inser att detta var svårt. Att vara helt neutral i ett ämne där jag har mycket tankar och erfarenheter är svårt. Det finns alltid en risk att en tolkning av kvalitativ forskning blir för subjektiv (Stuka´t, 2005).

5.2 Resultatdiskussion

I inledning av arbetet görs ett antagande med hänsyn till erfarenhet och till litteratur, att majoriteten av pedagoger på förskolan vill och säger sig arbeta utifrån demokratiska värderingar i ljuset av delaktighet. Jag ställer frågan i mitt syfte hur detta efterlevs ute i verksamheten? Hur erfar pedagoger att de arbetar med demokrati och delaktighet, både i föräldrasamverkan, barns vardag och i arbetslaget? Det är rimligt att anta att detta ser olika ut. Alla de pedagoger jag intervjuar säger att demokrati är viktigt men man kan ana att de tolkar detta på olika sätt. När studien visar att det finns pedagoger som varit på förskolan en längre tid och dessa anser sig ha befogenheter att bestämma mer på grund av detta och andra menar att det är en självklarhet att alla i arbetslaget ska ha samma status och lyssna på varandra.

Man kan då anta att tolkningen av demokrati skiljer. Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet 1998) menar att alla pedagoger skall medverka till ett demokratiskt förhållningssätt då blir det uppenbart att frågan måste behandlas i arbetslaget. Resultatet av studien antyder att ledningen har ett stort ansvar att driva och att ge pedagogerna verktyg för detta arbete. Alla ska sedan ta ansvar för att arbetet genomförs och att det ständigt hålls levande. Mina intervjuer visar att pedagogerna anser att ledningen här har ett stort ansvar. Styrdokument som skollagen (Skolverket 2000) menar att detta förhållningssätt är det som uppdraget består i. Skollagen (Skolverket 2000) anser att ledningen har ett uppdrag att lyfta värdegrundsfrågor så att alla barn och pedagoger känner sig trygga, detta stärker samarbete och demokrati samtidigt som det kan förhindra ohälsa som mobbning och kränkande behandling .

Ute på förskolorna arbetar alla i dag i arbetslag. Detta är en del i den utveckling som har förändrat synen på lärande. Från att ha arbetat mer som en förmedlare av kunskap och fostran ser man i dag på lärandet som en social och sinnlig process. Min studie och forskning (Åberg & Lenz Taguchi, 2005) visar att arbetslaget är en stor tillgång i den pedagogiska verksamheten. Att skapa forum där det finns tid och ges möjlighet till reflektion och att samtala med varandra anses utveckla arbetet och barns lärande. Det är av stor vikt att det sker en kommunikation där alla lyssnar på varandra och där alla är delaktiga.

Den sociokulturella synen på lärandet som i dag är den rådande på flertalet av förskolorna sätter interaktionen och samspelet mellan individer i fokus. Lärandet beskrivs här som en process som sker i den proximala utvecklingszonen som enligt Vygotskijs teorier sker när någon som kan mer eller har mer erfarenhet av något finns med och stöttar i lärandet (Bråten, 2007). Detta kan ske först när den lärande aktivt finns med i barnets vardag och låter barnet

bli delaktig i sitt lärande. I detta lärande är både den lärande och den som lär subjekt och aktiva i processen.

När Christina berättar om sitt förhållningssätt i sitt planerande av luciafestligheterna blir jag imponerad. Jag anser att hon tydligt ser barnens behov, lyssnar till deras åsikter och låter dem vara delaktiga. När hon sedan samlar gruppen, efter att arbetet är slutfört och har reflektion ”knyter hon ihop” lärandet till en utvecklande och kompetenshöjande miljö för barnen. Hon vågar gå emot andra kollegor på förskolan som ifrågasätter hennes metoder. Detta genom att luta sig mot styrdokument och egen övertygelse. Hon är en mycket modig pedagog anser jag som bedriver en pedagogisk verksamhet som jag själv gärna skulle vilja vara en del av.

När Margareta berättar om sitt arbete med djurutställningen, hur barnen får tränas i att lära sig hur de lär, att de får kunskap i att reflektera och dokumentera sina erfarenheter och kunskaper visar på ett metakognitivt synsätt. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006) Pedagogerna finns hela tiden med men låter barnet få ta del av och fatta beslut som de sedan får ta konsekvenserna av. Att våga släppa taget som pedagog, att ha en planering men att vara trygg i sin yrkesroll och våga och kunna låta barnens tankar, erfarenheter och åsikter styra och medverka kan man anta är en förutsättning för att skapa ett meningsfullt och utvecklande lärande på förskolan.

Margareta och Christina visar på auktoritativa lärstilar anser jag.

Sommer (2005) skriver om hur olika fostran stilar påverkar barnet på olika sätt. Hur den som är auktoritativ sätter tydliga gränser för barnet men samtidigt lyssnar på barnet och låter den vara delaktig. Konsekvenserna av denna fostran är att både vuxna och barn är aktörer. Dessa barn vill påverka och diskutera men kan också lyssna och visa hänsyn till andra. Medan den som är auktoritär ställer stora krav på barnet. Krav som kan bli för stora och svåra att uppnå. Här ska barn lyda den vuxne och endast den vuxne beskrivs som aktör. Den vuxne är mindre tolerant och ibland helt avvisande mot barnet. Denna ska ta lärdom av den vuxne. Barn beskrivs ofta som ängsliga, nervösa och tillbaka dragna.

Det är kanske för dramatiskt att påstå att jag har mött pedagoger som har varit auktoritära fullt ut i sin pedagogiska verksamhet. Jag har mött pedagoger som anser att barn ska lyda. De har svårt för att se hur en delaktighet kan fördjupa kunskapsinhämtande och en utveckling av sociala kompetenser. Detta strider mot de styrdokument som vi har åtagande att arbeta efter. Jag ser den behavioristiska synen på lärande i detta sätt att möta barnen. När barnet ses som en passiv mottagare av information. En mottagare som ska ta emot information, lyda och sedan få en belöning. I denna syn på lärande är barnet ett passivt objekt och den lärande subjektet.

Jag möter pedagoger i min studie som menar att arbetsbelastningen är för stor och anser att detta är orsaken till att de inte kan arbeta demokratiskt och låta barn, föräldrar och kollegor vara delaktiga. I skollagen (Skolverket, 2000) står det att gruppen ska vara anpassad för att mål och riktlinjer ska kunna uppnås. Jag kan se och genom min erfarenhet bekräfta att förutsättningarna har förändrats, barnen har blivit fler och personaltätheten har minskat på förskolorna. Man kan anta att det är än viktigare att arbetet med värdegrundsfrågor som demokrati och göra dessa än mer prioriterade. Detta för att alla ska må bra och utvecklas i en föränderlig förskola.

5.3 Mitt uppdrag som pedagog

Jag har under mina 25 år som pedagog i förskolan förändrat mitt sätt att se på lärandet och den lärandes betydelse. Min studie har ytterligare förstärkt detta. Jag kunde se mig själv som

nyexaminerad barnskötare på 80-talet med stor iver på ett behavioristiskt sätt försöka att fostra och lära barnen runt mig det jag ansåg viktigt för dem att kunna. Att barnen då skulle vara delaktiga i beslut som rörde den dagliga verksamheten, det fanns inte. Nu ser jag mig som en pedagog som ser mitt arbete som meningsfullt först när barnen känner delaktighet och mening med sitt lärande. Att på ett sociokulturellt sätt göra barnen delaktiga i arbetet på förskolan, få dem att lyssna på andra och att även ha förmågan att uttala sin åsikt är det centrala. Att detta är det som känns viktigt i lärandet, både för att skapa en trygg och utvecklande lärmiljö men att också för att barnen ska bli tänkande demokratiska människor ser jag som konsekvenserna av denna studie.

5.4 Fortsatt forskning

Styrdokument som skollagen (Skolverket, 2000), Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet 1998) och FN:s barnkonvention (FN:s generalförsamling) styr och ger ramarna för hur verksamheten ska utformas, ha för mål och riktlinjer på förskolan. I dessa står det att arbetssättet ska utformas på ett sådant sätt att barn visas respekt, blir lyssnade på och möts av ett sådant förhållningssätt att de utvecklas till demokratiska medborgare. Resultatet av studien, vissa delar av teorigenomgången (Arné, 2009) och min egen erfarenhet visar att det inte alltid är detta förhållningssätt som råder ute på förskolorna.

Jag ser det då som mycket intressant att fortsätta forskning kring hur barn/arbetslag/föräldrasamverkan kan utvecklas om alla tillsammans arbetar aktivt mot samma mål.

Att tillsammans delta i diskussionsforum där frågor är viktiga som:

- *Vad tänker jag om förskolans roll?*
- *Hur ser jag på pedagogens roll?*
- *Vilken syn har jag på barn?*

Att sedan utvärdera, diskutera, reflektera och ständigt ha samtal kring hur dessa erfarenheter påverkar barnens vardag. Ser jag som en forskning som ständigt måste pågå på våra förskolor.

Detta för att forskning visar (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) att det är arbets- och förhållningssätt som gör att barn lär och utvecklas till de demokratiska medborgare som det står i styrdokumentet att vi har som mål att fostra våra barn till.

6. Referenslista

Arnér, E & Tellgren, B (2006). *Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, A. (2004) *Samhällsvetenskapliga metoder*. (1. uppl.) Malmö: Liber ekonomi.

Bråten, I (2007). *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur

Carlgrén, I (1999). *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Imsen, G. (2000). *Elevers värld: introduktion till pedagogisk psykologi*. (3., [uppdaterade och utvidgade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Ivarson Jansson, E. (2001). *Relationen hem - förskola: intentioner och uppfattningar om förskolans uppgift att vara komplement till hemmet 1990-1995*. Diss. Umeå : Umeå universitet, 2001. Umeå.

Johansson, E. (2003). *Möten för lärande: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Statens skolverk.

Kernell, L. (2002). *Att finna balanser: en bok om undervisningsyrket*. Lund: Studentlitteratur.

Kihlström, S (2005). Fenomenografi som forskningsansats. I Dimenäs, J. (Red.) (2007). *Lära till lärare. Att utveckla läraryrket, vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber AB.

Lärarnas riksförbundSverige. (2009). *Läraryrket: 2010/2011 : [läroplaner, skollagen, policydokument]*. Stockholm: Lärarnas riksförbund (LR).

Nationalencyklopedin (2010). *Nationalencyklopedin. [Bd] 34, 2009*. Malmö: Nationalencyklopedin.

Pape, K. (2001). *Social kompetens i förskolan: att bygga broar mellan teori och praktik*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Sommer, D. (2005). *Barndomspsykologi: utveckling i en förändrad värld*. (2., rev. [och utök.] utg.) Hässelby: Runa.

Stensmo, C. (2002). *Vetenskapsteori och metod för lärare: en introduktion*. (1. uppl.) Uppsala: Kunskapsföretaget.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Sverige (1998). *Skollagen*. (1. uppl., i dess betydelse den 1 januari 1998). Stockholm: Norstedts juridik.

Sverige. Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Utbildningsdep., Regeringskansliet.

Vetenskapsrådet: *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Vetenskapsrådet, www.vr.se, Stockholm 2002

Åberg, A. & Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Bilaga 1.

Frågeguide till intervjustudie: Demokrati och delaktighet i förskolan.
- en intervjustudie bland pedagoger

Frågeställning 1.

- Föräldrasamverkan, är den viktig för dig?
- Vilka fördelar, respektive nackdelar kan du se med en ökad föräldrasamverkan?

Frågeställning 2.

- Hur ser du på barnens delaktighet i det pedagogiska arbetet?
- Vad medverkar barnen i?
- Vad kan du se för vinster, respektive nackdelar med deras delaktighet?

Frågeställning 3.

Demokrati i arbetslaget, hur ser du på det?

Hur fungerar det i praktiken?